

„Riksadvokaten var taus“

direktør Lorenz Vogt

Politiets forhold under okkupasjonstiden er aldri blitt gransket samlet. Noen oversikt over dets optreden, om hvad der har vært riktig og hvad der har vært galt, har man ikke fått. Den som vil søke opplysning må holde sig til spredte rettssaker, som hver for sig sier lite.

Imidlertid blev der 25. mai år avsagt en dom ved Oslo byrett av prinsipiell art. Politikonstabel, Kristian Thorleif Berg, som ansettelsesrådet i Oslo enstemmig hadde avsagt, blev frifunnet. Kristian Berg var nestleder i Norsk Politiforbund og medlem av dets arbeidsvalg. Han hadde vært medlem av NS fra 27/12 1940 til 18/8 1941. Videre hadde han — og det var det vesentlige ankepunkt — vært med på å tilråde andre å melde seg inn i NS. Dette var skjedd i hans egenskap av arbeidsvalgsmedlem i «Norsk Politiforbund».

Om dette punkt uttales i dommen: «Det er på det rene at formann i Norsk Politiforbund Hans Minge fikk en forespørsel av 22. oktober 1940 fra Fredrikstad politilag, om hvordan en skulle stille sig til en opfordring som en flerhet av lagets medlemmer hadde fått til å melde seg inn i NS. Minge som var bosatt i Sarpsborg, innkalle tiltalte til konferanse i sakens anledning. Forrettingsføreren, Hem, kunde av tjenestehensyn ikke møte. Sammen utarbeidet Minge og tiltalte et forslag til svar, som tiltalte tok meg sig og forela for Hem. Etterat denne hadde erklært sig enig i utkastet, blev det sendt et svar til Fredrikstad politilag den 11. november 1940. Svaret var overensstemmende med utkastet og er undertegnet av Minge. I svaret heter det:

«Spørsmålet er nå inngående drøftet i Arbeidsutvalget, hvor følgende uttalelse ble enstemmig vedtatt: Angående spørsmålet om polititjenestemennenes innmeldelse i NS skal Arbeidsutvalget for sin del få uttale: «I sitt foredrag ved landsstyremøtets åpning den 9. oktober d. a. uttalte politidepartementets sjef, konst. statsråd Jonas Lie bl. a. om vårt forhold til NS:

«Det er vel og bra at polititjenestemennene her er «lojale» og det greier seg langt til hverdags.

Men ligger det i grunnen ikke svært meget av passivitet i det? Vi krever noe mer: At de går inn for den nye tid. Det kreves ikke medlemskap i noen organisasjon, men at hver mann gjør opp for seg hva som gagnar landet i den nåværende situasjon — og tar sitt standpunkt deretter.»

Dette var statsrådets egne ord. I tilknytning til dette vil arbeidsutvalget så sterkt som mulig understreke at politiets første oppgave er å påse at de til enhver tid gjeldende lover og bestemmelser nøye blir overholdt. Det vil derfor være en selv-

beidsutvalgets uttalelse ut fra den situasjon som forelå høsten 1940. Myndighetenes henstilling om å slutte seg til NS, innebar et kamufisert krav om medlemskap i NS. Askvig og andre NS-medlemmer i politiet givet et kraftig påtrykk for å få tjenestemennene til å melde seg inn. Under forskjellige forhandlinger tiltalte hadde med Askvig, hadde Mene i sterke ordelag gitt uttrykk for sin misbilligelse av hirdens optreden og sin frykt for at politiets medlemmer ville bli sjaltet ut av hirden, hvis de ikke meldte seg inn i NS. Det virket sterkt på tiltalte. Under dopptøyene den 14. desember 1940, da hirden hadde avsperrt en del av Oslo sentrum, hvortil politiet ikke fikk adgang, og gikk løs på folk, hadde tiltalte telefonvakt på politikkammeret. Han fikk da en rekke fortvilede oppringninger fra folk, som spurte om politiet var avsatt, for nå slo hirden folk i gaten, mishandlet dem og slepte dem inn i Stortinget. Alt dette gjorde at tiltalte mente det var riktig å melde seg inn i NS, slik at partiet ikke kunne få noe påskudd til å avsette dem, og kunne danne en motvekt mot hirden.

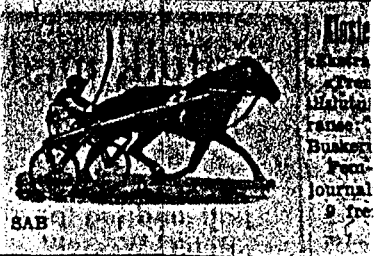
Arbeidsutvalgets uttalelse var ikke ment som noen generell oppfordring til innmeldelse i NS. Meningen var å antyde at man ikke enkeltvis skulle la seg presse inn i partiet. Fikk man valget mellom avskjed og innmeldelse, skulle man kollektivt melde seg inn. Han hevder at uttalelsen ikke er blitt misforstått.»

Retten godtar tiltaltes nasjonale innstilling og hans hederlige motiver. Den understreker videre hans betydelige innsats under jødeaksjonen for å hjelpe jødene. Han har herunder reddet menneskeliv og utsatt sig selv for stor fare.

Derefter går domstolen over til det prinsipielle spørsmål: Tiltaltes opfordring til innmeldelse i NS, og uttaler:

«Det alvorlige i hans forhold er deltakelsen i utarbeidelsen av arbeidsutvalgets uttalelse om innmeldelse i NS. Det er klart at en slik uttalelse, når den fremkommer fra foreningens første tillitsmann, måtte få betydning for politiets holdning i sin almenhet. Selv om det ikke er påvist at noen har meldt seg inn i partiet p. g. a. denne, kan man ikke se bort fra at den kan ha hatt sin betydning for enkelte, og vært en medvirkende årsak til at de meldte seg inn med de defav. kommende

ubehagelige øyeblikk. Og når tiltalte selv på Oslo politiforsamlings møte den 12. desember 1940 refererer uttalelsen og konkluderer sitt innlegg med at han for sin del akter å melde seg inn, så får hans uttalelse en betydelig større vekt enn et personlig vitnesbyrd eller en meningsytring. Han er ikke noen privatmann, men en av organisasjonens ansvarlige tillitsmenn, hvis ord nødvendigvis blir tillagt vekt. En del avbøtes riktignok ved at han selv kort etter melder seg ut, og ved at han på et medlemsmøte i mars 1941 bekjentgjør at han har meldt seg ut — da var imidlertid skaden allerede skjedd. Når retten allikevel finner å kunne la hans optreden oppveies av hans senere gode innsats, er det ut fra hva man foran har anført om hans personlige motiver, og ut fra de uklare forhold og den forvirring som dengang hersket. Det er således karakteristisk at ingen av de 3 utvalgsmedlemmer, den gang uttalelsen ble gitt, var medlemmer av partiet. Minge ble først medlem i desember og Hem har overhodet ikke vært medlem av partiet. Den form uttalelsen er gitt, synes å peke på at det ikke har vært ment å tilskynde funksjonærene til å melde seg inn i partiet uten videre. Henvisningen til Lie's uttalelse og uttrykket «blir spørsmål om direkte innmeldelse i NS aktuell», synes nærmest å peke på at innmeldelse ikke skulle foretas med mindre det ble satt press på. Utvalgets holdning er meget klanderverdig, men en kan ikke se bort fra at den fremkom på et tidspunkt da forholdet innen politiet var uklare. En rekke politimenn hadde meldt seg inn og søkte å påvirke sine underordnede til å gjøre det samme; mens det var ansvarlig hold ikke kom noen direkte påtalemyndighetens høyeste representant, riksadvokaten, var taus. Nettopp innen en etat som politiet, hvor subordinasjonsforholdene er så fremherskende og hvor en nærmest militær disiplin er gjennomført, måtte embetsmennenes svikt og mangelen på direktiver komme til å spille en avgjørende rolle for funksjonærenes holdning. Slik situasjonen den gang var, var det ikke lett for en mann som tiltalte med sin relativt enkle utrustning, å holde hodet klart. Tiltalte har nok forstått at det var galt å melde seg inn i partiet, han har ikke hatt noen lyst på det, men han har vel heller ikke forstått hvor galt det var. Han har ment at såvel staten som landet var best tjent med at han på dette punkt gikk fiendens ærend — han har som så mange andre i denne tid feilbedomet situasjonen — men så snart det går opp for ham at han har tatt feil, tar han også konsekvensen og melder seg

Min møbelfabrik og verksted

har ferie fra 19. juli til 2. august

Det er høysesong!

Den fastsatte sukkerrasjon til sylting vil vel at husmødrene allikevel kan oppbevare all ATAMON. ATAMON er prøvet gjennom det sikreste og mest pålitelige konserveringsmiddel som anvendes. Vi vil derfor anbefale med ATAMON alle de bær og frukter som senere får sukker, kan syltetøy og saft. Redegjørelse finnes på hver pakke — eller syltebok med over 300 oppskrifter hos De og som koster kun kr. 2.25.

Som alle vet er ATAMON syltetøysindustriens TØRSLEFFS HUSMCC

ut. Var han med på å angi tonen for innmeldelse, så var han også med på å angi tonen for utmeldelse, da han på et relativt tidlig tidspunkt tok dette skritt. Han bidro derved også til at forsøket på å nazifisere politikkorpset falt i fisk.»

Denne dom forteller i første rekke om politiets overordentlig vanskelige stilling, bl. a. i forhold til hirden. Ansvarlige politifolk hadde en plikt til å ordne sig slik, at de kunde bli stående i sine stillinger. Løpe sin vei kan enhver. Underretningen av de vanskelige og forvirrede forhold i 1940, også etter 25. september, er riktig. Men har konsekvenser langt utover denne enkelte sak. Gledelig er det at domstolene understreker de overordnede myndigheters ansvar. Det er disse som i første rekke får ta ansvaret for sine direktiver — eller for sin mangel på direktiver. Uttrykket: «Riksadvokaten var taus» inneholder en meget sterk, men utvilsomt berettiget kritikk over denne.

Den samme kritikk rammer, som tidligere oftere påpekt, en rekke av centraladministrasjonens høyeste embedsmenn. Det er på toppene at ansvaret skal søkes.

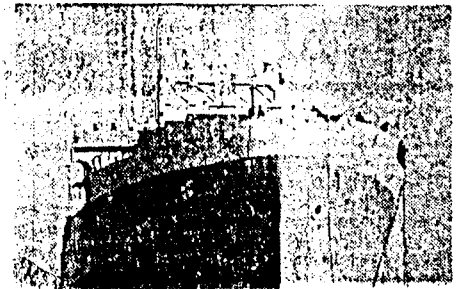
LORENTZ VOGT

Direktør Holter drept ved eksplosjon.

PORSGRUNN, 17. juli. (NTB): Direktør Alfred Holter ved Dalen Portland Cementfabrikk er i formiddag død på Brevik sykehus som følge av brandsår han fikk ved eksplosjonsulykken ombord i yachten sin torsdag. Han blev 64 år gammel.

„Kosmos 5“ på vannet.

Vi bringer her et par bilder fra «Kosmos V's» stabeløpning og dappshattidlyktheten. — Øverst: Kjempen på vannet. Nederst (fra høire): Ved flaggstangen fru Svend Foyu Bruun, foran flaggstangen fru direktør Boardman, i lys kappe skifereder Anders Jah-

Om dette punkt uttales i domspremissene at det rene at formann i Norsk Politiforbund Hans Minge fikk en forespørsel av 22. oktober 1940 fra Fredrikstad politilag om hvordan en skulde stille sig til en opfordring som en flerhet av lagets medlemmer hadde fått til å melde sig inn i NS. Minge som var bosatt i Sarpsborg, innkalte tiltalte til konferanse i sakens anledning. Forretningsføreren, Hem, kunde av tjenestehensyn, ikke møte. Sammen utarbeidet Minge og tiltalte et forslag til svar, som tiltalte tok meg sig og forela for Hem. Etterat denne hadde erklært sig enig i utkastet, blev det sendt et svar til Fredrikstad politilag den 11. november 1940. Svaret var overensstemmende med utkastet og er undertegnet av Minge. I svaret heter det:

«Spørsmålet er nå inngående drøftet i Arbeidsutvalget, hvor følgende uttalelse ble enstemmig vedtatt:

Angående spørsmålet om polititjenestemennenes innmeldelse i NS skal Arbeidsutvalget for sin del få uttale:

«I sitt foredrag ved landsstyremøtets åpning den 9. oktober d. a. uttalte politidepartementets sjef, konst. statsråd Jonas Lie bl. a. om vårt forhold til NS:

«Det er vel og bra at polititjenestemennene her er «lojale» og det greier seg langt til hverdags.

Men ligger det i grunnen ikke svært meget av passivitet i det? Vi kvever noe mer: At de går tinn for den nye tid. Det kreves ikke medlemskap i noen organisasjon, men at hver mann gjør opp for seg hva som gagnar landet i den nåværende situasjon — og tar sitt standpunkt deretter.»

Dette var statsrådets egne ord.

I tilknytning til dette vil arbeidsutvalget så sterkt som mulig understreke at politiets første oppgave er å påse at de til enhver tid gjeldende lover og bestemmelser nøye blir overholdt. Det vil derfor være en selvfølge at tjenestemennene — under alle forhold — med all kraft og interesse går inn for sin oppgave. Blir spørsmålet om direkte innmeldelse i NS aktuelt, vil arbeidsutvalget tilråde at alle politilagets medlemmer melder seg inn.»

Det fremgår av dokumentene at denne tilråding også er sendt andre politilag. Videre opplyses om Bergs forhold i Oslo følgende:

«Det er på det rene at Berg på et medlemsmøte i Oslo politiforening den 20/12 1940, da man drøftet spørsmålet om innmeldelse i NS, refererte arbeidsutvalgets uttalelse og at han konkluderte sitt innlegg med at han for sitt vedkommende aktet å melde seg inn i NS. Derimot kan det ikke anses bevist at tiltalte på det i tiltalebeslutningen omhandlede møte i Tønsberg den 12/12 1940 har referert arbeidsutvalgets uttalelse. Han redegjorde riktignok for situasjonen, men etter vitneoppgøvene har han uttalt seg i meget forsiktede ordelag, og på en slik måte at de meldende fikk inntrykk av at han var imot NS.»

I domspremissene refereres tiltaltes forklaring i følgende ord:

«Tiltalte har forklart seg medlemsskap i NS og sin tilslutning til ar-

noe påskudd til å «svette dem» og kunne danne en motivert mot-hirde. Arbeidsutvalgets uttalelse var ikke ment som noen generell oppfordring til innmeldelse i NS. Meningen var å antyde at man ikke enkelvis skulle la seg presse inn i partiet. Fikk man valget mellom avskjed og innmeldelse, skulle man kollektivt melde seg inn. Han hevder at uttalen ikke ble misforstått.»

Retten godtar tiltaltes nasjonale innstilling og hans hederlige motiver. Den understreker videre hans betydelige innsats under jødeaksjonen for å hjelpe jødene. Han har herunder reddet menneskeliv og utsatt sig selv for stor fare.

Derefter går domstolen over til det prinsipielle spørsmål: Tiltaltes opfordring til innmeldelse i NS, og uttaler:

«Det utvilsomt i hans forhold er deltakelsen i utbedelsen av arbeidsutvalgets uttalelse om innmeldelse i NS. Det er klart at en slik uttalelse, som fremkommer fra foreningens ledende tilitsmenn, måtte få betydning for partiets holdning i sin alminnelighet. Selv om det ikke er påvist at noen har meldt seg inn i partiet p. g. a. denne, kan man ikke se bort fra at den kan ha hatt sin betydning for enkelte, og vært en medvirkende årsak til at de meldte seg inn med de derav kommende

uttalelse og uttalelse om oppfordring direkte innmeldelse i NS aktuelt synes nærmest å peke på at innmeldelse ikke skulle foretas med mindre det ble satt press på. Utvalgets holdning er meget klanderverdig, men en kan ikke se bort fra at den fremkom på et tidspunkt da forholdet innen partiet var uklare. En rekke politimenn hadde meldt seg inn og søkte å påvirke sine underordnede til å gjøre det samme; mens det fra ansvarlig hold ikke kom noen direktiver. Påtalemyndighetens høyeste representant, riksadvokaten, var taus. Nettopp innen en etat som politiet, hvor subordinasjonsforholdene er så fremherskende og hvor en nærmest militær disiplin er gjennomført, måtte embetsmenneskes svikt og mangelen på direktiver komme til å spille en avgjørende rolle for funksjonærenes holdning. Slik situasjonen den gang var, var det ikke lett for en mann som tiltalte med sin relativt enkle utrustning, å holde hodet klart. Tiltalte har nok forstått at det var galt å melde seg inn i partiet, han har ikke hatt noen lyst på det, men han har vel heller ikke forstått hvor galt det var. Han har ment at såvel staten som landet var best tjent med at man på dette punkt gikk flendens ærend — han har som så mange andre i denne tid feilbedomt situasjonen — men så snart det går opp for ham at han har tatt feil, tar han også konsekvensen og melder seg

ut. Var han med på å angri tonen for innmeldelse, så var han også med på å angri tonen for utmeldelse, da han på et relativt tidlig tidspunkt tok dette skritt. Han bidro derved også til at forsøket på å nazifisere politikorpslet falt i fisk.»

Denne dom forteller i første rekke om politiets overordentlig vanskelige stilling, bl. a. i forhold til hirde. Ansvarlige politifolk hadde en plikt til å ordne sig slik, at de kunde bli stående i sine stillinger. Løpe sin vei kan enhver. Understrekingen av de vanskelige og forvirrede forhold i 1940, også etter 25. september, er riktig. Men har konsekvenser langt utover denne enkelte sak. Gledelig er det at domstolene understreker de overordnede myndigheters ansvar. Det er disse som i første rekke får ta ansvaret for sine direktiver — eller for sin mangel på direktiver. Uttrykket: «Riksadvokaten var taus» inneholder en meget sterk, men utvilsomt berettiget kritikk over denne.

Den samme kritikk rammer, som tidligere oftere påpekt, en rekke av centraladministrasjonens høieste embedsmenn. Det er på toppene at ansvaret skal søkes.

LORENTZ VOGT

Direktør Holter drept ved eksplosjon.

PORSGRUNN, 17. juli. (NTB): Direktør Alfred Holter ved Dalen Portland Cementfabrikk er i formiddag død på Brevik sykehus som følge av brandsår han fikk ved eksplosjonsulykken ombord i yachten sin torsdag. Han blev 64 år gammel.

Direktør Holter var utdannet som maskiningeniør og var også utenfor landets grenser kjent som en dyktig fagmann.

Sjakk-turneringen.

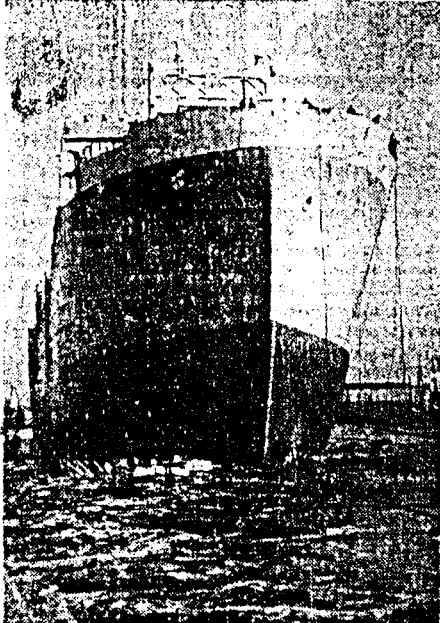
OSLO, 17. juli. I den internasjonale sjakkturneringen i Saltsjøbaden vant lørdag Gideon Ståhlberg over Erik Lundin i partiet om den kongepokalen som blev satt op av H. M. Kong Haakon i den nordiske turneringen i Oslo 1939. Dette er den tredje kongepokal som har vært satt op under sjakkturnering i Norge. Den første som var satt op av Kong Oscar, blev vunnet av dansken o.r.sakfører Gjersing i 1903, og den andre som var satt op av Kong Haakon, blev vunnet av dansken Juuhl i 1917.

28 BALTISKE FLYKTNINGER — menn, kvinner og barn kom lørdag til Falmouth ombord i en 48 tons yacht fra Gøteborg. De er på vei til De Forente Stater for å slippe unda det kommunistiske regime i Øst-Europa.

STATSRAD CARLSEN uttaler at det kan bli aktuelt med statsmonopol for produksjon og omsetning av fiskereditaker.

„Kosmos 5“ på vannet.

Vi bringer her et par bilder fra «Kosmos 5»s stabeløpning og dappshøitideligheten. — Øverst: Kjempen på vannet. Nederst (fra høire): Ved slaggstangen fru Svend Foyen Bruun, foran slaggstangen fru direktør Boardman, i lys kappe skibsfeder Anders Jahre og halvveis til høire for ham dr. Anton Sivertsen og skibsfeder Svend Foyen Bruun. Ved siden av Anders Jahre med blomster buket står fru Bess Jahre og mellom dem fru Rosa Jahre og fru direktør Sivertsen, til til venstre for fru Jahre skibsfeder Jørgen Jahre og ytterst til venstre Stephen Furness.

Misjha tir de Stok Gt 19

E

O S

t

t

+

til ver. ndr.

ti

